

УДК 342.9

С. М. Коваль

orcid.org/0000-0003-1099-9607здобувач кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів**СЛІДЧИЙ-КРИМІНАЛІСТ У СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

Потрібно констатувати, що, на жаль, правоохоронні органи України відстають від окресленого плану цифрової трансформації. У межах координаційної роботи має більш активно застосовуватися оперативний обмін інформацією між правоохоронними та державними органами, програми перебування в мережі Інтернет контенту, що містить відомості протиправного характеру або складники потенційної загрози правам громадян, організацій, інтересам суспільства. Одна з ключових координаційних ролей у цій діяльності належить службі криміналістики. Так, українознавчим на цьому шляху є правильне позиціонування слідчого-криміналіста в контексті реформування системи досудового слідства, що свідчить про актуальність наукового розгляду організаційно-правових аспектів функціонування служби криміналістики.

Дискусія з питання про реформу досудового слідства ведеться ще із середини ХХ ст. Щодо цього питання висловлювалися О. Банчук, Б. Гришин, Н. Гуковська, І. Перлов, М. Рагинський, С. Мітрічев, В. Стремівський, М. Строгович та ін. Протягом багатьох років висловлювалися різні точки зору.

З останніх наукових доробок близького спрямування виділяються такі. С. Довгунь розглядав адміністративно-правові засади діяльності органів досудового розслідування. М. Красноторова проаналізувала адміністративно-правовий та організаційний аспекти діяльності спільних слідчих груп із позиції міжнародної взаємодії [4]. Питанням адміністративно-правового забезпечення взаємодії НАБУ з іншими правоохоронними органами присвячена дисертація М. Ткаченка. Предметом дослідження Є. Довжич стали правові основи діяльності детектива НАБУ як нового суб'єкта правоохоронної діяльності. Також розглядалися організаційно-правові засади кадрового забезпечення судово-експертних установ, дисциплінарної відповідальності, виховної діяльності та проблеми роботи з персоналом правоохоронних органів (І. Білиця, І. Брус, М. Бурбика, С. Гаспарян, О. Глуховець, А. Горзов, А. Манькут). Предметом дослідження І. Рогатюк та І. Шульган були теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності проку-

ра у досудовому розслідуванні. М. Романюком досліджено організаційно-правові засади експертної діяльності в адміністративному судочинстві. Ю. Мазниченко заглибився в проблему використання судовими експертами автоматизованих робочих місць. С. Науменко вивчено адміністративно-правові засади взаємодії експертних установ із правоохоронними органами.

На підставі аналізу науково-практичних публікацій зроблено висновок про те, що інформаційна діяльність слідчого-криміналіста вивчена ще не достатньо, відсутня єдина думка про його інформаційно-правовий статус, кількість кандидатських дисертацій мінімальна, опубліковані результати монографічних досліджень на рівні докторських дисертацій за останній час відсутні.

Під час формування теоретико-методологічного базису дослідження, його розширення та поглиблення використано наукові напрацювання, навчальні та практичні розробки з адміністративного права та теорії управління (В. Галунько, С. Голосов, П. Діхтєвський, М. Єщенко, Р. Кірін, Т. Коломонець, В. Коротаєв, О. Кузьменко, О. Риженко, Т. Ремесник, О. Стасюк, С. Стеценко, В. Хоменко, В. Щербань та ін.), інформаційного права (О. Архипов, Є. Балекно, В. Василюк, А. Венгер, Ю. Волков, В. Ворожко, В. Гавловський, І. Гордєєва, В. Гриценко, О. Дженакова, С. Демський, С. Ємельянов, Р. Калюжний, Л. Капінус, І. Касперський, Л. Коваленко, В. Копилов, О. Кохановська, П. Кузнецов, В. Ліпкан, П. Мельник, В. Наумов, Д. Перов, О. Климентьев, С. Павлюк, Н. Попова, П. Скок, І. Сопілко, О. Тихомиров, С. Хрипко, О. Червякова, М. Швець, К. Янішевська та ін.), а також теорії правоохоронної діяльності та поліцейської, прокурорської діяльності, кримінального та кримінального процесуального права, криміналістики, міжнародного права, судової експертології, акмеології та психології, електронного документообігу й документознавства, безпеки інформаційно-комунікаційних технологій.

За минулі роки в Україні у правову систему впроваджено ідею диференціації слідчих підрозділів. До таких нині належать слідчі підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної фіскальної служби України, Державного бюро розслідувань України

та Національного антикорупційного бюро України. Зважаючи на це, служба криміналістики знала суттєвих організаційних змін [9, с. 3–7].

З огляду на зміну підслідності з 01 січня 2007 р. у слідчих частинах слідчих управлінь (відділів) ГУМВС, УМВС та в центральному апараті Головного слідчого управління МВС України утворено відповідні слідчі відділи з розслідування особливо тяжких злочинів проти особи і, крім цього, введено посади слідчих-криміналістів.

Відповідно до змін підслідності до органів досудового слідства МВС України перейшли злочини, передбачені ст. ст. 115, 116, 117, 118, 119, 120, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 152 Кримінального кодексу України. Зазначені зміни сприяли нововведенням у нормативно-правовому забезпеченні органів досудового розслідування, одним із яких стало закріплення правового становища слідчого-криміналіста (відповідно до наказів Міністерства внутрішніх справ України № 160 «Про організацію діяльності органів досудового слідства Міністерства внутрішніх справ України» від 31.03.2008 р. і № 336 «Про проведення експерименту щодо апробації вертикальної системи підпорядкування слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України» від 15.06.2011 р. [10, с. 49–53].

Із 2008 р. у слідчих частинах слідчих управлінь (відділів) ГУМВС, УМВС та в центральному апараті Головного слідчого управління МВС України введено (відновлено) посади слідчих-криміналістів. Згідно з наказом Міністерства внутрішніх справ України № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» від 09.08.2012 р. головним завданням слідчого-методиста слідчого управління (відділу) УМВС України як працівника організаційно-методичного підрозділу ГСУ МВС України є «надання практичної і методичної допомоги в організації роботи органів досудового розслідування» (6.1–6.3). Подібні завдання зараховано і до компетенції слідчого-криміналіста ГСУ МВС України з різницею в тому, що допомога з боку слідчого-криміналіста надається з організації роботи органів досудового розслідування не загалом, а виключно у розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів (7.1.) і включає в себе «запровадження в слідчу практику наукових рекомендацій щодо організації роботи і тактики проведення окремих слідчих дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і розповсюдження позитивного досвіду під час розслідування кримінальних правопорушень, розроблення методики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень з урахуванням оперативної обстановки в регіоні, підвищення професійного рівня слідчих щодо розслідування кримінальних правопорушень, зокрема й тих, у яких осіб, що їх учинили, не встановлено» (7.2.1–7.2.2).

Наказ МВС № 570 «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 06.07.2017 р. та «Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України» (в редакції Наказу МВС № 403 від 20.05.2020 р.) практично повторюють повноваження як слідчих-криміналістів, так і слідчих-методистів. Головна відмінність – заміна термінів «органи досудового розслідування» на «слідчі підрозділи», «окремі слідчі дії» на «слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії», а також уведення посади «інспектор-криміналіст (технік-криміналіст)» (Розділ IX).

У слідчих підрозділах СБУ проходять службу старші слідчі з особливо важливих справ, слідчі з особливо важливих справ, старші слідчі, слідчі та слідчі-криміналісти. Зазначається, що функції експертної служби СБУ виконує Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України. Крім того, інститут забезпечує виготовлення спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (СТЗ) і спеціальної техніки та бере участь у їх упровадженні, здійснює функції секретаріату технічного комітету стандартизації 196 «Спеціальні технічні засоби для зняття інформації з каналів зв'язку та інші технічні засоби негласного отримання інформації» (ТК 196, відповідно до Наказу Національного органу стандартизації ДП «УкрНДНЦ» від 22.06.2020 р. № 129).

Із 2018 р. у межах центру забезпечення кібернетичної безпеки СБУ для оперативного реагування кібернетичні інциденти діє лабораторія комп'ютерної криміналістики. 28 січня 2021 р. ухвалено проект закону про внесення змін до Закону «Про Службу безпеки України» щодо вдосконалення організаційно-правових засад діяльності СБУ.

З 2018 р. у складі ДБР діють окремі відділи криміналістики та експертної роботи, де проходять службу слідчі-криміналісти.

За відомчими актами слідчі-криміналісти підпорядковані керівникам слідчих підрозділів відповідних правоохоронних органів. Функціональні обов'язки слідчого-криміналіста є ширшими, ніж спеціаліста й фактично виконуваної ним технічної, методичної та довідкової роботи під час проведення слідчих дій. Відповідно до цього визначається інформаційно-правове становище слідчого-криміналіста, який бере участь у проведенні конкретних слідчих дій як суб'єкт розслідування. Але технічна робота з пошуку, вилучення речових доказів, безпосереднього застосування науково-технічних заходів у процесі провадження слідчих дій, що виконують слідчі-криміналісти, не охоплюється поняттям «брати участь» у слідчих діях. Інші повноваження слідчих-криміналістів не зазначені у процесуальному законодавстві,

а визначаються відповідно до відомчої необхідності та функціональних обов'язків.

Експерти криміналістичних підрозділів системи МВС України, Міністерства юстиції України тощо також мають перелік відомчих функціональних обов'язків, насамперед як експерта, але у процесі провадження конкретних слідчих дій вони залучаються як процесуальні спеціалісти. Керівники відомчих експертних установ покладають на експертів такі обов'язки: проведення навчально-методичної роботи з працівниками правоохоронних органів, навчання прогресивним формам і методам застосування спеціальних знань, упровадження нових ефективних форм передового досвіду розслідування тощо. Тобто ці функції виконують не тільки слідчі-криміналісти. Розмови про те, що слідчий-криміналіст не може бути спеціалістом, тому що він є нібито зацікавленою особою, безпідставні. Це ж можна сказати і про слідчого, експерта експертного підрозділу органу внутрішніх справ, коли він залучається слідчим МВС як спеціаліст до провадження слідчих дій. Для цього може бути залучена особа, яка не зацікавлена в результатах справи, але законодавець має на увазі особисту заінтересованість її як фізичної особи.

Не погоджуємося з думкою про те, що говорити про двоякість функції слідчого-криміналіста не можна [8, с. 47]. Не зовсім зрозумілими є пропозиції щодо визнання слідчого-криміналіста помічником слідчого у прямому розумінні цього слова. Працівника, який має вищу юридичну освіту та досконало володіє спеціальними знаннями, не можна вважати помічником слідчого. Ці функції виконують спеціалісти при відділах (кабінетах) криміналістики (за потреби). У слідчих органів внутрішніх справ та податкової поліції є штатні помічники, які допомагають складати протоколи та виконують іншу технічну роботу.

Не можна погодитися в цілому і з жодною пропозицією щодо визначення процесуального статусу слідчого-криміналіста та його функцій, але, усвідомлюючи велике практичне значення його у досудовому слідстві, вважаємо, що ця проблема потребує вирішення. Ґрунтовнішою видається думка про те, що слідчий-криміналіст повинен отримати статус спеціаліста.

Слідчий-криміналіст, беручи участь у слідчій дії, здійснює ті ж функції спеціаліста-криміналіста, що й співробітник експертної установи Міністерства юстиції України або експертно-криміналістичного підрозділу, який бере участь в огляді місця події чи інших слідчих діях. Він допомагає виявляти та вилучати сліди злочину, фотографувати обстановку тощо. Ці обставини не можна ігнорувати під час вирішення питання стосовно процесуального статусу слідчого-криміналіста на місці події чи в інших слідчих діях. Отже, нині не можна погодитися з позицією деяких правознав-

ців про те, що слідчий-криміналіст виступає як спеціаліст у процесі проведення слідчих дій слідчим. Слідчі-криміналісти підпорядковані відомчими нормативними актами керівникам слідчих підрозділів. Оскільки статус слідчих-криміналістів не регулюється законом, то виникають проблеми в судовій практиці. Дехто із суддів, виходячи з обставин суб'єктивного характеру, у процесі судового розгляду порушує питання про неправомірність участі слідчого-криміналіста в розслідуванні кримінального провадження і, відповідно, неправомірність одержання доказової інформації у зв'язку з відсутністю у чинному кримінальному процесуальному та іншому законодавстві України вказівки на процесуальне становище і повноваження слідчого-криміналіста. Адже слідчий-криміналіст фактично є працівником слідчого підрозділу органу внутрішніх справ. Утім у кримінально-процесуальному законодавстві посади «слідчий-криміналіст» не існує. Ця посада визначена тільки внутрішнім відомчим актом.

Слідчий-криміналіст під час надання допомоги слідчому не обмежується тільки попереднім дослідженням із метою пошуку, виявлення, фіксації і вилучення криміналістичних об'єктів – носіїв доказової інформації, він повинен правильно організувати і провести огляд місця події, розподіливши обов'язки між учасниками і організувавши взаємодію з працівниками поліції або залучивши до участі в слідчій дії необхідних спеціалістів тощо.

Слідчий-криміналіст у необхідних випадках мав право самостійно провести слідчу дію чи взагалі розслідувати справу. Також він мав право доручати органам дізнання виконання окремих слідчих дій щодо справ, які перебувають у провадженні слідчих.

Співробітники судово-експертних служб МВС України, судово-експертних установ Міністерства охорони здоров'я України чи Міністерства юстиції України, які були запрошені для участі в проведенні слідчих дій як спеціалісти, таких прав не мають. Тому, не беручи до уваги певну схожість у діяльності слідчого-криміналіста і співробітників вищезазначених судово-експертних служб та установ, які запрошуються слідчим для участі у проведенні слідчих дій як спеціалісти, їх процесуальне становище при цьому дуже різниться.

Теоретично слідчий-криміналіст відрізняється від спеціаліста за процесуальним становищем тим, що спеціаліст зобов'язаний брати участь у слідчій дії тільки на вимогу слідчого, а слідчий-криміналіст може брати таку участь не тільки на прохання слідчого, а й із власної ініціативи. Подібна обставина (хоч, на жаль, не врегульована законодавством) має місце в конкретній практиці розслідування кримінальних справ, пов'язаних із вбивством, тому що в процесі розслідування тяжкого злочину найчастіше виникає дуже ба-

гато загадок, вирішення яких можливе тільки в результаті якісного проведення такої початкової і невідкладної слідчої дії, як огляд місця події. А якісний огляд місця події потребує використання різноманітних, насамперед пошукових, техніко-криміналістичних засобів із метою пошуку і виявлення латентної криміналістично значущої інформації. У слідчого-криміналіста такі техніко-криміналістичні засоби є, вони, по-перше, завжди наготові в пересувній криміналістичній лабораторії. По-друге, говорячи про обов'язки слідчого-криміналіста, можна виділити такі: а) вивчення слідчої практики (особливо щодо розслідування тяжких злочинів проти особи) і на основі цього розроблення заходів із її вдосконалення; б) узагальнення можливостей використання досягнень криміналістики і судової експертизи у процесі розслідування і впровадження методичних рекомендацій, що ґрунтуються на узагальненні позитивного практичного досвіду з розслідування складних кримінальних справ; в) проведення обліку нерозкритих злочинів окремих груп.

Згідно з Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженою Наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 р., слідчий керує діями інших членів СОГ, що створюються для досудового розслідування кримінальних правопорушень.

У процесі розслідування вбивств з обтяжливими обставинами чи кримінальних правопорушень проти особи, що викликали суспільний резонанс, до складу цих груп під керівництвом слідчих спеціалізованих підрозділів розслідування кримінальних правопорушень проти особи слідчого управління ГУНП включаються інспектори-криміналісти (техніки-криміналісти), що стало новим інститутом у правоохоронній системі [4].

Зазначалося, що інспектор-криміналіст (посада, яку обіймає поліцейський, виконуючи функції спеціаліста), який брав участь в огляді місця події (проведенні іншої слідчої (розшукової) дії), не має права проводити експертизу щодо тих об'єктів, які він зібрав [6, с. 140]. Адже, відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію», до системи поліції не належать підрозділи та служби, які можуть проводити експертні дослідження. Проте експертна служба і досі залишається у системі МВС України [7, с. 107–111].

Утім про слідчого-криміналіста з визначенням його завдань та функцій у згаданому вище відомчому нормативному документі не йдеться. Водночас на практиці затвердилося, що нерідко слідчі-криміналісти не виконують слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій особисто,

а лише допомагають як спеціалісти, що володіють криміналістичними та іншими спеціальними знаннями. Питання про участь слідчого-криміналіста у допитах вирішується в кожному випадку залежно від необхідності й доцільності.

Визначимо основні оперативно-службові завдання слідчих-криміналістів: 1) вивчення матеріалів слідчої, криміналістичної та експертно-наукової практики; облік складних нерозкритих злочинів та аналіз інших злочинів особливої складності; розроблення разом із зацікавленими підрозділами заходів щодо забезпечення належної слідчої й оперативно-розшукової роботи з їх розкриття; безпосереднє надання практичної, організаційно-методичної й іншої допомоги в розслідуванні й розкритті цих злочинів; 2) участь у перевірках організації роботи з розслідування, розкриття й запобігання тяжких злочинів; 3) упровадження в слідчу практику науково обґрунтованих і апробованих рекомендацій з організації, методики й тактики слідства, нових техніко-криміналістичних засобів і засобів правової інформатики, сучасних можливостей судових експертиз, взаємодіючи в цій роботі з державними експертно-криміналістичними й іншими судово-експертними підрозділами, науково-дослідними й іншими установами, вищими юридичними навчальними закладами; 4) організація виконання наказів і вказівок із питань впровадження й використання науково-технічних засобів і наукових методів у слідчу й наглядову практику; 5) надходження від слідчих підрозділів нижчого рівня й аналіз відомостей про використання техніко-криміналістичних засобів, спеціальних знань фахівців, можливостей судових експертиз; розроблення й реалізація організаційних і практичних заходів щодо підвищення ефективності цієї роботи; проведення перевірок збереження й належного використання техніко-криміналістичних засобів і оргтехніки в слідчих підрозділах за зонально-предметним принципом; забезпечення належного функціонування пересувних криміналістичних лабораторій; 6) ведення картотеки позаштатних експертів, комплектування й організація роботи бібліотеки спеціальної літератури; 7) визначення потреб слідчих у техніко-криміналістичних засобах і матеріалах для слідчих, унесення пропозицій щодо їх придбання й розподілу; 8) участь у навчально-методичній роботі з підвищення професійного рівня працівників слідчих підрозділів; 9) узагальнення й розповсюдження позитивного досвіду розслідування й розкриття злочинів; 10) подання відомостей про застосування техніко-криміналістичних засобів, наукових рекомендацій, використання спеціальних знань фахівців, які не є штатними експертами, можливостей судових експертиз.

Слідчий-криміналіст вивчає слідчу практику (особливо щодо розслідування тяжких злочинів проти особи) і на основі цього розробляє заходи її вдосконалення; узагальнює можливості використання досягнень криміналістики і судової експертизи в процесі розслідування і впроваджує методичні рекомендації, що ґрунтуються на узагальненні позитивного практичного досвіду з розслідування складних кримінальних справ; проводить облік нерозкритих злочинів. У слідчого-криміналіста зібрана інформація про тяжкі злочини проти особи, які було скоєно на території регіону, а оперативний зв'язок між слідчими-криміналістами всіх областей надає їм доступ до інформації з певного питання. Інформація про нерозкриті тяжкі злочини проти особи дає можливість слідчому-криміналісту під час його участі в огляді місця події нерідко встановлювати ймовірну схожість «за почерком скоєння» зі злочинами, скоєними раніше (як розкритими, так і нерозкритими), скоєними в інших регіонах України чи й за її межами.

Потрібно наголосити, що для слідчих-криміналістів окремим джерелом орієнтувальної інформації як про окремі злочини, так і про організовані злочинні угруповання, є також журналістські розслідування [5, с. 172].

Дискусійним є твердження про те, що в сучасного слідчого-криміналіста є набагато більше повноважень, ніж у прокурора-криміналіста [11, с. 143–145].

Практика участі слідчих-криміналістів у провадженні досудового розслідування знайшла свій відбиток у судових актах, що свідчить про наявність дискусії щодо поєднання в їх процесуальному статусі елементів процесуального статусу слідчого і спеціаліста.

Особливу увагу слідчий-криміналіст зобов'язаний звертати на активність використання слідчими можливостей кримінально-статистичної реєстрації. У полі зору при цьому повинні перебувати: а) факти проведення слідчими перевірок слідів, предметів і документів у відповідних системах реєстрації (довідкових, пошукових обліках, криміналістичних колекціях і картотеках); б) повнота перевірок, тобто використання відповідних баз даних місцевого, регіонального чи загальнодержавного рівнів; в) дослідження результатів перевірок процесуальним шляхом; г) забезпечення доказового значення результатів перевірок, зокрема й шляхом призначення ідентифікаційних експертиз об'єктів, що перебувають у відповідній криміналістичній колекції, для встановлення їх тотожності і єдності джерела походження [2, с. 331–336]. У процесі провадження досудового слідства на слідчих-криміналістів покладена й значна організаційна робота, а саме: організація проведення якісного огляду місця події, відтворення обстановки та обставин події із засто-

сування сучасних технічних засобів, призначення комплексної судової експертизи, вирішення низки організаційних питань щодо пошуку відповідного експерта або експертної установи; забезпечення захисту майнових інтересів потерпілих тощо.

Як уже зазначалося, історично склалося застосування слідчими-криміналістами науково-технічних засобів у процесі провадження розслідування злочинів, що також належить до повноважень фахівця. Щодо повноважень слідчого-криміналіста виникають деякі питання. Аналіз викладеного дозволяє дійти висновку про те, що з метою однакового тлумачення закону і застосування його на практиці, ефективної реалізації історично сформованого потенціалу слідчого-криміналіста в розслідуванні злочинів необхідно закріпити процесуальний статус такого в окремій статті Кримінального процесуального кодексу (подібно до того, як це зроблено в щодо інших учасників кримінального судочинства).

Невизначеність правового статусу слідчого-криміналіста призводить до розмивання його завдань, функцій та повноважень. В окремих відомчих документах зазначається, що необхідно виключити відволікання слідчих-криміналістів на систематичне розслідування кримінальних справ у повному обсязі (окрім особливо складних справ у злочинах, що викликали великий суспільний резонанс), нагляд за законністю розслідування, розгляд скарг і заяв та виконання іншої роботи, що не належить до компетенції слідчого-криміналіста. Керівникам правоохоронних органів слід забезпечити експлуатацію ПКЛ відповідно до їх призначення, не допускати передачі в інші управління й відділи техніко-криміналістичних засобів, електронно-обчислювальної й організаційної техніки служби криміналістики [1, с. 185–196].

Навіть у проекті закону «Про систему досудового слідства України та статус слідчих» № 1187 від 02.12.2014 р. слідчого-криміналіста зовсім не було згадано, а невизначеність його статусу призводить до розмивання завдань, функцій та повноважень. Утім слідчий-криміналіст фактично й юридично є процесуальною фігурою, яка вимагає необхідності законодавчого закріплення його прав і обов'язків із метою уникнення можливості нехтування результатами його діяльності в процесі розслідування і розкриття злочинів загалом.

Таким чином, слідчий-криміналіст – це посадова особа, яка має використовувати широке коло інформації, а також, користуючись своїм правовим статусом, здатна отримувати у своє розпорядження будь-яку інформацію, необхідну для виконання своїх функціональних службових обов'язків.

Характеризуючи організаційно-правові засади діяльності, сформульовано, що слідчий-криміналіст працює на посаді, що перебуває в штаті слідчих управлінь (відділів) ОВС, СБУ та ДБР, ос-

новними завданнями якого є надання практичної та методичної допомоги слідчим, виконання особливо складних слідчих дій, організація стажування та індивідуального навчання слідчих при кабінеті криміналістики, проведення зі слідчими тематичних навчально-практичних семінарів із проблем організації розслідування та впровадження наукових рекомендацій на місці події та особливості призначення судових експертиз.

Адміністративні комунікації служби криміналістики – це професійні комунікації, необхідні для забезпечення адміністративної підтримки керівника служби криміналістики (начальника відділу), що забезпечують ефективну організацію взаємодії між службами криміналістики інших відомств, експертними службами та іншими суб'єктами, включеними в коло професійної діяльності. Критерії правомірності та доцільності використання слідчим-криміналістом владних

повноважень залежать від його вмінням користуватися адміністративним ресурсом, зокрема й для керівника СОГ (див. рис. 1).

Під «службою криміналістики» запропоновано розуміти умовний цілісний фрейм, до якого належить інститут слідчих-криміналістів із триланковою мультивідомчою архітектурою (МВС, СБУ, ДБР). Теоретична (логічна) суб'єктна інформаційно-правова модель служби криміналістики включає три основні ланки формальної адміністративної комунікації та неформальні комунікаційні канали: горизонтальний рівень – слідчі-криміналісти МВС ↔ слідчі-криміналісти СБУ ↔ слідчі-криміналісти ДБР, вертикальний рівень – керівництво ↓↑ підпорядкування: керівник слідчого управління – начальник відділу криміналістики та експертної роботи – слідчий-криміналіст – головний спеціаліст-криміналіст – технік-криміналіст – завідувач сектору зберігання речових

Рис. 1

доказів – завідувач лабораторії – лаборант-криміналіст, а також додаткові групи: 1) динамічний близький рівень (експерти-криміналісти НДІЕКЦ, інспектори-криміналісти територіальних підрозділів МВС, експерти-криміналісти (наукові співробітники) НДІСЕ Міністерства юстиції України, судово-медичні експерти-криміналісти науково-дослідних установ судових експертиз та судово-медичних установ Міністерства охорони здоров'я України); 2) динамічний віддалений рівень (приватні судові експерти, адвокати-криміналісти, судді-криміналісти (слідчі судді)); 3) статичний нейтральний рівень (науковці-криміналісти та фахівці у галузі криміналістики).

Активізація процесів, спрямованих на перетворення організації діяльності слідчих-криміналістів за допомогою впровадження цифрових технологій та інноваційних технологічних рішень, уможливить створення цифрової платформи служби криміналістики.

Література

1. Банах С. Особливості правового статусу керівника органів прокуратури за нормами оновленого законодавства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1. С. 185–196.
2. Исаенко В.Н. Прокурор как субъект криминалистической деятельности. *Библиотека криминалиста*. 2017. № 2. С. 331–336.
3. Ищенко П.П. Современные подходы к цифровизации досудебного производства по уголовным делам. *Науки криминального цикла*. 2019. № 12 (157). С. 68–79.
4. Крсноборова М.П. Спільні слідчі групи : адміністративно-правовий та організаційний аспекти діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / ПрАТ ВНЗ «Міжрегіон. Акад. упр. персоналом». Київ, 2020. 20 с.
5. Одинцова О.В. Джерела кримінологічної інформації про організовану злочинність та їх використання в кримінологічній науці та практиці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Луганськ : ЛДУВС, 2012. 228 с.
6. Патик А.А. Статус, повноваження та відповідальність спеціаліста й інспектора-криміналіста в кримінальному процесі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 133–142.
7. Пчеліна О.В. Взаємодія слідчого та інспекторів-криміналістів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Вип. 1. С. 107–111.
8. Романюк Б. Участь прокурора-криміналіста на стадії досудового слідства. *Вісник прокуратури*. 2003. № 1. С. 44–49.
9. Синеекий О.В. Психолого-акмеологические начала двойственности профессии прокурора-криминалиста. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2010. № 1 (40). С. 3–7.
10. Сокиран М.Ф. Слідчий-криміналіст як учасник досудового слідства. *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1 (19). С. 49–53.
11. Тимофеева А.В. Процессуальное положение прокурора-криминалиста и следователя-криминалиста. *Проблемы в российском законодательстве. Юридический журнал*. 2009. № 2. С. 143–145.

Анотація

Коваль С. М. Слідчий-криміналіст у системі правоохоронних органів України: організаційні та правові аспекти. – Стаття.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають та розвиваються щодо функціонування служби криміналістики як унікальної інституції в сучасній системі правоохоронних органів України. Предметом статті є дослідження організаційних та правових аспектів статусу та особливостей діяльності слідчого-криміналіста. Методологічною основою статті є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, де провідне місце належить системному підходу та інтеграційному методу дослідження. Охарактеризовано напрями розвитку служби криміналістики в сучасній системі правоохоронних органів. Зазначено, що у правову систему України впроваджено ідею диференціації слідчих підрозділів, де служба криміналістики зазнала суттєвих організаційних змін. Указується, що нині слідчі-криміналісти проходять службу в органах МВС, СБУ та ДБР.

Наголошується на доцільності розгляду організаційно-правових аспектів функціонування служби криміналістики як сукупності теоретичних положень та похідних від них практичних рекомендацій, тому в цифрових умовах одним із важливих учасників нових інформаційних відносин є слідчий-криміналіст. Увага акцентована на тому, що комунікативна діяльність слідчого-криміналіста складається з інформаційної, інтерактивної та реляційної.

З'ясовано, що організаційна діяльність слідчого-криміналіста спрямована на впорядкування як своєї роботи, так і проведення відповідних процесуальних дій, регламентованих законом, а також здійснення планування, інформаційного забезпечення діяльності, аналітичної роботи та контролю. Констатовано, що слідчий-криміналіст є процесуальною фігурою, яка вимагає необхідності законодавчого закріплення його прав і обов'язків. Утім підсумовується, що невизначеність його статусу призводить до розмивання завдань, функцій та повноважень. Спираючись на гіпотезу про те, що всі знання людства про реальний світ є безліччю інформаційних моделей, запропоновано авторське бачення проблеми створення інформаційно-правової концепції професійної діяльності слідчого-криміналіста. Вибудовано теоретичну (логічну) суб'єктну модель служби криміналістики, що включає три основні ланки формальної адміністративної комунікації та неформальні комунікаційні канали.

Ключові слова: адміністративні комунікації служби криміналістики, досудове провадження, інформаційне забезпечення, інформаційна правосуб'єктність, повноваження, правовий статус, слідчий-криміналіст.

Summary

Koval S. M. Forensic investigator in the system of law enforcement agencies of Ukraine: organizational and legal aspects. – Article.

The object of research is public relations that arise and develop in connection with the functioning of the forensic service as a unique institution in the modern system of law enforcement agencies of Ukraine. The subject of the article is a study of organizational and legal aspects of the status and features of the investigator-criminologist. The methodological basis of the article is a set of general and special methods and techniques of scientific knowledge, where the leading place is given to a systematic approach and integration method of research. The directions of development of the forensic service in the modern system of

law enforcement agencies are described. It is noted that the idea of differentiation of investigative units has been introduced into the legal system of Ukraine, where the forensic service has undergone significant organizational changes. It is noted that investigator-criminologists are currently serving in the bodies of the Ministry of Internal Affairs, the Security Service of Ukraine and the State Bureau of Investigation.

The expediency of considering the organizational and legal aspects of the functioning of the forensic service as a set of theoretical provisions and derived practical recommendations, and therefore in digital conditions, one of the important participants in the new information relations is a investigator-criminologist. Attention is focused on the fact that the communicative activity of the forensic investigator consists of informational, interactive and relational.

It was found that the organizational activities of the forensic investigator are aimed at streamlining both their

work and the relevant procedural actions regulated by law, as well as the implementation of planning, information support, analytical work and control. It was stated that the investigator-criminologist is a procedural figure, who requires the need to legislate his rights and responsibilities. However, it is concluded that the uncertainty of its status leads to the erosion of tasks, functions and powers. Based on the hypothesis that all human knowledge about the real world is a set of information models, the author's vision of the problem of creating an information and legal concept of professional activity of a investigator-criminologist is proposed. A theoretical (logical) subjective model of the forensic service has been built, which includes three main links of formal administrative communication and informal communication channels.

Key words: administrative communications of the forensic service, pre-trial proceedings, information support, information legal personality, powers, legal status, investigator-criminologist, forensic service.